

MIECZYŚLAW BRAHMER
(1899–1984)

iecyszław Brahmer należał do czołowych polskich romanistów i był zarazem pierwszym polskim italianistą we współczesnym znaczeniu tego słowa. Był jednym z nielicznych przedstawicieli nauk humanistyczno-filologicznych, których osobowość twórcza, naukowa — ukształtowana i ugruntowana w czasach II Rzeczypospolitej — pozostała niezmienną po kataklizmie II wojny światowej i po 1945 r., w zmienionych i jakże nieraz trudnych czasach tzw. PRL, wzbogacała niepospolitymi osiągnięciami wiedzę humanistyczną i kulturę, daleko wykraczając poza granice kraju i plasując się w europejskim kontekście naukowym i kulturowym. Był też Brahmer ostatnim bodaj uczonym zamykającym ciąg pokoleń wielkich polskich badaczy kultur romańskich (obok Stanisława Strońskiego, Władysława Folkierskiego, Stanisława Wędkiewicza, Zygmunt Czernego), którzy, po r. 1945, przekazując następnym pokoleniom wielkie tradycje poprzedników, uczestniczyli w kształtowaniu — i ratowaniu — nowoczesnego i europejskiego oblicza współczesnych dyscyplin romanistycznych.

Rodowód życiowy i naukowy Brahmera jest na wskroś krakowski, galicyjski, i znamień to towarzyszyło mu także w jego późniejszych poczynaniach. W Krakowie, w dawnej Galicji, na Uniwersytecie Jagiellońskim ukształtowała się jego osobowość uczonego, humanisty, tu powstało też wiele jego najważniejszych prac naukowych. Tadeusz Ulewicz bardzo trafnie podkreśla znaczenie dla Brahmera roli kulturalnej Krakowa: „[...] bujnych więc jeszcze tradycji literacko-artystycznych tzw. Młodej Polski, i znakomitych filologicznie polskich gimnazjów staroklasycznych na terenie byłej c.k. Galicji, i świetnego humanistycznie Uniwersytetu Jagiellońskiego, przeżywającego wówczas drugi „złoty okres” swych dziejów, i tak bardzo zasłużonej Polskiej Akademii Umiejętności, i barwnego życia teatralnego itd., z ważnymi dla młodego Brahmera wydawnictwami „Czasu” [...] oraz „Przeglądu Współczesnego” [...] — z całym, w sumie, bogactwem rozlicznych bodźców i tradycji miejscowych, choć przede wszystkim ludzi”. I dalej: „[...] wysoce tu swoista atmosfera ideowo-umysłowa środowiska kulturalnego Krakowa i w ogóle tzw. Galicji, w dobie przełomu „spokojnych” lat przedwojennych (la belle époque) z nowym a twórczym okresem odzyskanej wreszcie niepodległości — miały dlań pod każdym względem znaczenie zasadnicze, rozstrzygające”¹.

W „krakowskim” ukształtowaniu osobowości naukowej Brahmera miała też swój udział bardzo szczególna atmosfera naukowa studiów uniwersyteckich w Krakowie: „To przecież krakowska właśnie polonistyka oraz romanistyka uniwersytecka (obie zresztą reprezentacyjne naówczas kierunkowo w skali ogólnopolskiej!), przy współudziale ponadto środowiska filologicznego Lwowa — kładły od co najmniej już pokolenia rzetelne podwaliny naukowo-badawcze pod nowoczesną u nas komparatystykę historycznoliteracką, zwłaszcza więc polsko-romanistyczną, i to najczęściej włoską”².

---

¹ T. Ulewicz, *Mieczysław Brahmer — badacz polskiego petrarkizmu*, [w:] i d e m, *Konterfekty, sylwetki, cienie. Z dziejów filologii w Polsce*, Kraków 1997, s. 42.

² Ibidem.

Mieczysław Brahmer urodził się w Krakowie 26 stycznia 1899 r. Tu uczęszczał do szkoły powszechnej, a następnie do zasłużonego dla polskiej kultury III Gimnazjum (klasycznego) im. Króla Jana III Sobieskiego. Stąd wyniósł zainteresowania humanistyką, kult dla tradycyjnych źródeł narodowej kultury i jej głębokich, życiodajnych powiązań z łacińską cywilizacją zachodnioeuropejską. To zainteresowanie i urzeczanie tradycjami humanistycznymi polskiej kultury, z biegiem lat pogłębiane i poszerzane, przewija się przez całą ponadsześćdziesięcioletnią działalność naukową i pisarską Brahmera.

Szkołę średnią ukończył w 1917 r. i jeszcze w czasie wojny rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, które przerwał, służąc ojczyźnie (1918–1920) w Batalionie Akademickim jako żołnierz na wschodnim froncie. Następnie podjął przerwana naukę w krakowskiej Wszechnicy, studiując polonistykę i romanistykę pod kierunkiem Ignacego Chrzanowskiego, Stanisława Windakiewicza i Stanisława Strońskiego. W r. 1921 studiował w Paryżu na Sorbonie, w Collège de France i w Ecole de Hautes Etudes. Po studiach, jako asystent UJ (od 1923 r.), współpracował ze znakomitymi romanistami Władysławem Folkierskim (u którego się doktoryzował i habilitował) i Stanisławem Wędkiewiczem oraz z bibliografem i bibliofilem krakowskim Kazimierzem Piekarskim. Te związki owocowały już w pierwszych, lecz także i w późniejszych działaniach naukowych Brahmera.

W r. 1925 uzyskał na UJ doktorat na podstawie rozprawy *Petrarkizm w poezji polskiej XVI wieku*³. Stopień docenta został mu nadany w r. 1931 na podstawie rozprawy habilitacyjnej *Włochy w literaturze francuskiej okresu romantycznego*⁴. W tym samym roku ukazała się następna jego książka *Problem Renesansu we Włoszech współczesnych*⁵, omawiająca stan badań w Italii nad epoką odrodzenia. Jesienią tegoż roku wyjechał Brahmer do Rzymu jako lektor języka polskiego w nowo utworzonej i kierowanej przez Giovanniego Mavera katedrze literatury polskiej. Kilkuletni okres pracy na uniwersytecie w Rzymie dał mu możliwość nawiązania kontaktów naukowych i pogłębienia wiedzy humanistycznej w ogóle, a italianistycznej w szczególności. Stał się też okazją do badań naukowych i gromadzenia materiałów do dalszych rozpraw i studiów, nade wszystko do tomu *Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych*⁶, wydanego na dwa tygodnie przed wybuchem II wojny (prawie cały nakład zaginął w zawierusze wojennej). W grudniu 1936 r. Brahmer powołany został na stanowisko profesora nowo otwartej (1936) katedry literatury włoskiej na Uniwersytecie Warszawskim; działalność dydaktyczną prowadził tu do wybuchu wojny.

W okresie międzywojennym ogłaszał Brahmer bardzo liczne artykuły i sprawozdania teatralne w krakowskim „Czasie”. Debiutował 25 lutego 1922 r. znanym

³ „Prace Historycznoliterackie” XXVII, Kraków 1927.

⁴ „Rozprawy Wydziału Filologicznego PAU”, Kraków 1930.

⁵ „Biblioteka «Przeglądu Współczesnego»”, t. 2, Kraków 1931.

⁶ Warszawa 1939.

artykułem wstępnym *O kontakt naukowy z Zachodem*, z którego przebija autentyczna, serdeczna i gorliwa troska autora o narodową kulturę, której rozwój i przyszły los widział w zacieśnieniu więzów, także naukowych, z łacińskim Zachodem. Było to swoiste credo pisarza i uczonego, program konsekwentnie realizowany w całej jego późniejszej działalności naukowej i popularyzatorskiej. W latach 1922–1939 współpracował z wydawanym przez Stanisława Wędkiewicza „Przeglądem Współczesnym”, publikując w nim sprawozdania i recenzje, artykuły i rozprawy poświęcone głównie pisarzom francuskim (przede wszystkim współczesnym) oraz wydarzeniom z życia literackiego Polski, Francji, Włoch i Niemiec; przez szereg lat był sekretarzem, a potem zastępcą redaktora naczelnego tego pisma. Publikował wreszcie Brahmer także w innych czasopismach polskich i zagranicznych, informując opinię publiczną o wydarzeniach kulturalnych i literackich w Polsce i poza jej granicami.

Lata okupacji hitlerowskiej spędził głównie w Dębicy i Ropczycach pod Tarnowem, początkowo zarabiając na życie pracą w ogrodnictwie⁷, później jako nauczyciel języka niemieckiego w szkole zawodowej. Równocześnie wykładał na tajnych kompletach w zakresie szkoły średniej. Pobyt w Krakowie od jesieni 1944 r. dał mu możliwość włączenia się (m.in. dzięki kontaktom ze Stanisławem Pigoniem⁸) w podziemną działalność Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie wykładał komparatystykę literacką i literatury krajów romańskich.

W pierwszych latach po wojnie włączył się z zapałem w dzieło odbudowy polskiej romanistyki. Kontynuując pracę w UJ (w latach 1945–1949 jako profesor kontraktowy), współpracował też z Uniwersytetem Poznańskim, a w r. 1945/1946 doprowadził do ponownego uruchomienia warszawskiej romanistyki uniwersyteckiej; został też na długie lata kierownikiem Katedry Filologii Romańskiej w tamtejszym uniwersytecie. W r. 1947 został mianowany profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1945–1946 wykładał też w krakowskiej, a w latach 1949–1957 — w warszawskiej Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej. W r. 1969 przeszedł w stan spoczynku. Zmarł w Warszawie 31 sierpnia 1984 r.

Przez cały okres powojenny Brahmer uczestniczył w działalności najpierw krakowskiej Polskiej Akademii Umiejętności (powołany na członka w 1946 r.), a następnie Polskiej Akademii Nauk (od 1958 r. jako członek korespondent, a od 1964 r. — członek rzeczywisty). Równocześnie od 1952 r. przewodniczył Komitetowi Neofilologicznemu PAN (od 1960 r. — Sekcji Neofilologicznej); od 1954 r. pełnił funkcję redaktora naczelnego „Kwartalnika Neofilologicznego”. Był wreszcie przez wiele lat członkiem sekretariatu Wydziału I PAN. Spośród licznych

---

⁷ „W Dębicy, przy wielce ograniczonych możliwościach pracy umysłowej (której rezultaty zresztą miały następnie ulec zniszczeniu), jałem się uprawy warzywnego ogrodu” — pisze Brahmer we *Wspomnieniu o tajnym nauczaniu w latach okupacji* („Kwartalnik Neofilologiczny” XLI, 1994, z. 2, s. 224).

⁸ „Tutaj odnalazł mnie Stanisław Pigoń i zastał przy nieobojętnej czynności gospodarskiej, wśród rozsypanych na podłodze ziemniaków, szczęśliwie zdobytych, które trzeba było osuszyć przed złożeniem do piwnicy (listopad był słotny). Zaproponował mi wykłady z «literatury porównawczej» dla grup polonistycznych” (*Wspomnienie*, op. cit., s. 224).

organizacji naukowych i stowarzyszeń krajowych i zagranicznych, w których działalności uczestniczył, wymienimy: Towarzystwo Naukowe Warszawskie (członek — od 1938, a od 1948 r. — sekretarz I Wydziału i redaktor naczelny jego wydawnictw), Towarzystwo Przyjaciół Książki (wieloletni prezes), Association Internationale de Littérature Comparée (w latach 1958–1961 członek Komitetu Doradczego, a w latach 1961–1964 wiceprezes), Associazione Internazionale per gli Studi di Lingua e Letteratura Italiana (od r. 1956 członek Rady Naczelnej), Association Internationale des Etudes Françaises (od 1966 r. członek Rady), Accademia Patavina di Scienze, Lettere ed Arti (od 1964 r.). Był też wieloletnim członkiem Stowarzyszenia Kultury Europejskiej (SEC) i prezesem polskiego ośrodka tej organizacji. Brahmer udzielał się jako promotor i współorganizator szeregu ważnych spotkań krajowych i międzynarodowych, często uczestniczył w nich, wygłaszając odczyty (np. spotkania polsko-włoskie: sesja warszawska poświęcona twórczości i wpływowi Tassa (1955); sesja wenecka poświęcona stosunkom kulturalnym polsko-włoskim w XVIII i XIX w. (1963); druga sesja polsko-wenecka poświęcona wzajemnym stosunkom kulturalnym w okresie renesansu, zorganizowana dla uczczenia 700. rocznicy urodzin Dantego (1965); rocznicowy kongres we Florencji, Wenecji i Rawennie, gdzie przedstawił recepcję Dantego w kulturze polskiej na przestrzeni wieków; międzynarodowa sesja poświęcona Petrarce i petrarkizmowi w krajach słowiańskich w Dubrowniku (1974), na której Brahmer mówił o *Zmnicnych losach Petrarki w Polsce*⁹).

Zakres działań naukowych i pisarskich Brahmera był wyjątkowo rozległy, a jego zainteresowania cechowała rzadko spotykana wszechstronność. Nie sposób też przedstawić w tym miejscu, w pełniejszym ujęciu, dorobku myśli i pióra tego wybitnego erudyty-humanisty.

Z bardzo bogatego i różnorodnego dorobku italianistycznego i komparatystycznego Brahmera na szczególną uwagę zasługują jego monografie i studia. Wiele z nich przetrwało próbę czasu i zachowało do dziś swe zasadnicze znaczenie, aktualność i wartość także dla współczesnego badacza i czytelnika. Są to problemy, które mieszczą się w głównych — i ulubionych — dziedzinach badawczych Brahmera¹⁰.

Pierwszą z nich były renesans i barok, przy czym punktem wyjścia — a zarazem odniesienia — stał się, oczywiście, renesans. Tu należy wymienić przede wszystkim wspomniany już tom *Petrarkizm w poezji polskiej XVI wieku*, „wnikliwie wówczas odkrywczą a wysoce erudycyjną porównawczą monografię, która w blisko siedemdziesiąt już lat od jej ogłoszenia nie wymaga praktycznie niemal żadnych zmian czy uzupełnień istotnych...”¹¹ Odsyłając do świetnego omówienia tej

---

⁹ Wygłoszony i opublikowany po włosku (ze streszczeniem polskim) pt. *Vari aspetti della fortuna del Petrarca in Polonia*, [w:] *Petrarca e Petrarchismo u slavenskim zemljama*, Zagreb–Dubrovnik 1978.

¹⁰ Zob. T. Ulewicz, Z. Libera, S. Widłak (Bibliografia).

¹¹ T. Ulewicz, *Mieczysław Brahmer — badacz polskiego petrarkizmu*, op. cit., s. 44.

książki — i problemu — przez niezrównanego Tadeusza Ulewicza¹², zaznaczyć tu przynajmniej należy, że Brahmer wprowadza podstawowe odróżnienie Petrarki i petrarkizmu sensu stricto od późniejszej we Włoszech i na Zachodzie manieri petrarkistycznej, zwłaszcza w XV w., „co przy badaniach szczegółowo-analitycznych młodej wówczas poezji polskiej wieku XVI zabezpieczało go stanowczo od częstych przed nim uproszczeń, wynikających z łatwego przy tym mieszanego pojęć lub, ewentualnie, materiału porównywanego”¹³. W wymienionej monografii Brahmer ukazuje — na bogatym tle źródłowym — historię i sposoby pojawiania się „motywów petrarkowskich” w poezji polskiej od poprzedników Kochanowskiego aż po Mickiewicza¹⁴. Na podstawie imponująco udokumentowanych, precyzyjnie przeprowadzonych i wysoce kompetentnych analiz Brahmer udowodnił, że w polskiej literaturze „petrarkizm, wbrew fałszywemu pogłębieniu, objawił się nie tylko w utartych konceptach i konwencjonalnych frazesach, ale także — w arcydziełach literackich”¹⁵, przyczyniając się do wzbogacenia poezji erotycznej i skali środków jej artystycznego wyrazu. Petrarkiści polscy „pchnęli poezję polską w prąd, który od średniowiecza sięga po romantyzm i dalej jeszcze, ogarniając wszystkie «rodzaje» literackie”¹⁶.

Wśród licznych prac Brahmera poświęconych renesansowi przypomnieć należy też cytowaną wcześniej książkę *Problem Renesansu we Włoszech współczesnych*, a nade wszystko tom *W galerii renesansowej*¹⁷, zbiór kilkunastu powstałych w różnym czasie studiów i szkiców o najwybitniejszych przedstawicielach włoskiego renesansu i o różnych zagadnieniach literatury tego okresu. Znajdziemy tu więc studia i rozprawy m.in. na temat Petrarki, Boccaccia, Michała Anioła (o jego liryce), Leonarda da Vinci, Benvenuto Celliniego, komedii włoskiego renesansu, komedii dell'arte, Francesca Guicciardiniego (refleksje zatytułowane *Wskazania statystyki bez złudzeń*), a także Rabelais'go, Tassa i Galileusza.

Wokół problematyki renesansu i baroku, poruszanej we wspomnianych książkach, powstało też, na przestrzeni kilkudziesięciu lat, wiele rozpraw i studiów, niektóre o charakterze ogólnym, inne — bardziej szczegółowe, poświęcone często

¹² Op. cit. supra.

¹³ Ibidem, s. 44.

¹⁴ Poczynając od *Wstępu*, w którym omawia autor w kontekście porównawczym stan badań w kręgu cywilizacyjnym krajów Europy Zachodniej i w Polsce oraz analizę samego zjawiska petrarkizmu i kwestie terminologiczne, znajdujemy następnie, w kolejnych pięciu częściach, śledzenie wpływu Petrarki u poprzedników — łacińskich i polskich — Jana Kochanowskiego, dalej, najważniejszą dla zagadnienia „obecność” Petrarki w poezji samego Kochanowskiego, potem u Sępa Szarzyńskiego, u tzw. Anonima Protestanta i u S. Grabowieckiego. W ostatnim rozdziale, dając w podsumowaniu całościową, ogólną charakterystykę polskiego petrarkizmu w XVI w., ukazuje też Brahmer — sumarycznie — wpływ Petrarki w polskiej poezji XVII i XVIII w., aż do Mickiewicza.

¹⁵ Z. Libera, *Mieczysław Brahmer (26 stycznia 1899–1984)*, „Pamiętnik Literacki” LXXVI, 1985, z. 2, s. 380.

¹⁶ M. Brahmer, *Petrarkizm w poezji XVI wieku*, op. cit., s. 136.

¹⁷ Warszawa 1957.

pojedynczym pisarzom, zwłaszcza włoskim i francuskim, nierzadko w ujęciu komparatystycznym, także w odniesieniu do literatury polskiej.

Drugą dziedziną, bardzo bliską i — rzec by można — drogą Brahmerowi, były stosunki oraz powiązania kulturalne i literackie Polski z krajami Europy Zachodniej, głównie z Włochami i z Francją, a w szczególności zetknięcie się dwu narodów — Polski i Italii, ich kultur i literatury. W tym zakresie Brahmer położył nieocenione zasługi. Jego wkładu w badanie związków kulturalnych łączących Polskę z Europą Zachodnią, w śledzenie przenikania cywilizacji do Polski i recepcji kultur oraz literatur romańskich nie można skonkretyzować w liczbach czy tytułach ani przecenić. Głęboko świadom znaczenia, jakie kultury zachodnioeuropejskie miały — i mieć powinny — dla zachodniej przecież, bo łacińskiej w swych źródłach kultury polskiej, Brahmer nie pomijał żadnej okazji, by ten fakt przypominać i badać, ukazywać także obecność polskiej kultury w rozwoju i życiu kulturalnym europejskiego Zachodu. Bez przesady można powiedzieć, że całą twórczość i działalność tego uczonego, pisarza i nauczyciela zdominowało dążenie do ukazywania i pogłębiania owych żywotnych obustronnie związków kulturalnych, literackich, naukowych. Wiążą się z tym bardzo liczne i nadzwyczaj kompetentne, często do dziś aktualne studia, rozprawy i sprawozdania. Wymieńmy dla przykładu kilka tytułów: *Przyjaciele Polski wśród współczesnych pisarzy francuskich* (1922), *Literatura polska w oczach Niemca, Polska w świetle czasopism francuskich* (1923), *Z głosów francuskich o literaturze polskiej, Kult Mickiewicza we Włoszech* (1924), *Kilka uwag o „Quo vadis” wśród obcych* (1927), *Francja wobec Mickiewicza, Literatury romańskie w Bibliotece Narodowej* (1929), *Toskańskie echa zwycięstwa pod Wiedniem* (1933), *Z ech sienkiewiczowskich we Włoszech* (1934), *La letteratura italiana in Polonia* (1937), *Firenze secentesca e le lingue dell'Europa Orientale* (1958), *L'Italie, la France et la Pologne à l'époque de la Renaissance et du Baroque* (1962), *Wenecja i Polska w wiekach XVII–XIX* (1963), *Due scrittori polacchi nell'Italia settecentesca* (1965), *Présence polonaise dans la culture européenne* (1967), *Kochanowski — Ronsard* (1968), *G. G. Belli e V. Gelu* (1972), *O niektórych powinowactwach romańskich literatury staropolskiej* (1973), *Śladami włoskich upodobań A. Morsztyna* (1975), *Polsko-włoskie związki (od Oświecenia do czasów nowych)* (1985). Niektóre studia Brahmera z tego zakresu zostały wydane jeszcze przed wojną we wspomnianym wcześniej tomie *Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. Studia i materiały*. Odpowiednio zaktualizowana i uzupełniona reedycja ukazała się w niespełna czterdzieści lat później pt. *Powinowactwa polsko-włoskie. Z dziejów wzajemnych stosunków kulturalnych*¹⁸ („arcybarwna przedmiotowo i świetnie napisana, historycznie ujęta p a n o r a m a blisko dwudziestu studiów i esejów porównawczych, od wieku XVI po lata sześćdziesiąte XX stulecia”¹⁹).

¹⁸ Warszawa 1980.

¹⁹ T. Ulciewicz, *Mieczysław Brahmer (1899–1984). In memoriam*, [w:] idem, *Konterfekty, sylwetki, cienie*, op. cit., s. 40.

Ulubioną — i wydaje się nader osobiście traktowaną — domeną Brahmera był teatr, którym interesował się od lat gimnazjalnych. Od początku swej kariery naukowej współpracował z teatrami krakowskimi, potem warszawskimi, a owocem tej współpracy był m.in. udział w opracowywaniu programów teatralnych. W pierwszych latach swej działalności ogłaszał też regularnie w krakowskim „Czasie” recenzje teatralne sztuk polskich i obcych. W studiach i rozprawach, także w hasłach encyklopedycznych i wstępach edytorskich, chętnie podejmował problematykę teatralną, badając zarówno obszerniejsze zagadnienia (np. *Włoscy komedianci króla Jana*, 1935; *Ostatnie prace o teatrze włoskim dawnym i współczesnym*, 1938; *Teatr i dramat średniowieczny na Zachodzie*, 1948; *Komedia włoskiego Renesansu*, 1952; *Teatr średniowieczny krajów Zachodniej Europy*, 1953, 1954; *Commedia dell'arte w Polsce*, 1954, 1956; *Goldoni in Polonia*, 1960; *Venezia nella vita teatrale polacca del Settecento*, 1963; *Francuski teatr*, 1964; *Les comédiens étrangers en Pologne aux XVIe et XVIIe siècles*, 1968; *Les „Napolitaines” et la comédie italienne*, *Appunti sulla fortuna di Goldoni in Polonia*, 1970; *Stanisław Wyspiański e il teatro polacco del primo novecento*, 1973; *Le vicende del proverbio drammatico*, 1974, *Entre Shakespeare et Ariosto. Notes sur „Balladyna” de Słowacki*, *Trzy teatry w oczach krytyków klasycyzmu*, 1976), jak i omawiając poszczególnych autorów włoskich, francuskich, również hiszpańskich i polskich. Szczególnie dużo miejsca — w odrębnych studiach, a zwłaszcza w recenzjach i okolicznościowych omówieniach — poświęcił m.in. Molicrowi, Corneille'owi (polskie przekłady *Cyda*), Racine'owi, Calderonowi, Goldoniemu, Mussetowi, Pirandelowi oraz teatrowi w Polsce (autorzy, przekłady, wystawienia teatralne, rocznice — w odniesieniu do współczesności i w aspekcie historycznym).

Dziedzina, w której Brahmer zapisał się na trwałe w nauce światowej, była komparatystyka literacka. Jego bardzo liczne i różnorodne prace z tego zakresu, rozproszone w większości w czasopismach krajowych i zagranicznych (m.in. w „Przeglądzie Literackim”, „Roczniku Literackim”, „Kwartalniku Neofilologicznym”, „Kwartalniku Historycznym”, „Pracach Filologicznych”, „Teatrze”, „Archivum Neophilologicum”, „Ricerche Slavistiche”) oraz w wydawnictwach okolicznościowych (akta kongresowe, księgi pamiątkowe), stanowią nieocenione źródło analiz porównawczych zjawisk, okresów literackich, twórców pojawiających się w kontekście kultury europejskiej, zarówno wieków dawnych (ulubione okresy Brahmera to renesans, barok, romantyzm), jak i czasów współczesnych. Z tych prac analitycznych, licznych zwłaszcza we wcześniejszych etapach działalności uczzonego, wywodzą się późniejsze jego prace o charakterze syntetycznym, nieraz teoretyzującym. Obok cytowanych już wcześniej rozpraw wymienimy jeszcze inne, np. *Michelet i Mickiewicz* (1924), *Św. Franciszek z Assyżu we współczesnej literaturze francuskiej* (1927), *Włochy w literaturze francuskiej okresu romantycznego* (książka, 1930), *Etudes polonaises de littérature comparée* (1952), *Dante, le grand émigré et le romantisme polonais* (1959), *L'italianisme de Montaigne*, *Niektóre perspektywy porównawczych studiów literackich w Polsce* (1961), *La Comédie polyglotte (XVIe–XVIIe s.)*, *Poeta vates et poeta faber*.

Quelques observations sur deux attitudes dans la littérature de la Renaissance et du Baroque (1965), *Gli albori del sonetto in Polonia* (1972).

Mieczysław Brahmer pracował nieustrudzenie nad przybliżeniem polskiemu odbiorcy dawniejszej i współczesnej literatury włoskiej i (zwłaszcza w okresie przedwojennym) francuskiej, a w skromniejszym wymiarze — także literatury hiszpańskiej i niemieckiej. Stąd liczne jego studia i artykuły, również recenzje, relacje i omówienia, poświęcone zjawiskom, nurtom literackim oraz poszczególnym pisarzom i ich dziełom, rozrzucone po wymienionych wyżej czasopismach. Do końca współpracował regularnie z „Rocznikiem Literackim”, z którym związany był od 1932 r. i w którym, w rubryce „Literatura włoska”, omawiał aktualne wydarzenia literackie w Italii, a przede wszystkim — w ostatnich dziesięcioleciach — bieżące przekłady polskie z literatury włoskiej. Pisał więc m.in. o Rabelais'm (*Franciszek Rabelais na tle epoki*, 1954), o de Montaigne'u, de Mussecie, Ch. Sainte-Beuvie, A. Fransie (*Anatole France i książka*, 1925), o Claudelu, Cervantesie, o *Tradycjach Odrodzenia we Włoszech współczesnych* (1931), o *Włoskiej literaturze gwarowej* (1946), o *Problemie literatury narodowej we Włoszech* (1963) i o *Poezji rzymskiego Zatybrza* (1977); także o św. Franciszku, o Dante, Petrarce, Boccacciu, o poezji Michała Anioła, o Cellinim, Leonardzie da Vinci i Galileuszu, o Arioscie, Tassie, Manzoni, Bellim oraz o Leonardzie Sciascii, Italo Svevo, Albercie Moravii, Elzie Morante itd., itd.

Brahmer współpracował z wydawnictwami głównie jako autor wstępów i opracowań (m.in. do *Dekameronu* w przekładzie E. Boyé, 1948; *Antologii literatury francuskiej* w przekładach Boya-Żeleńskiego, 1950; *Studiów literackich* Edwarda Porębowicza, 1951; *Cyda* w trzech przekładach: Jana Andrzeja Morsztyna, Ludwika Osińskiego i Stanisława Wyspiańskiego, 1954; *Sonetów do Laury* w tłumaczeniu Jalu Kurka, 1955; *Poezji Michała Anioła* w przekładzie Leopolda Staffa, 1956; *Komedii Goldoniego*, 1957; *Tragedii Racine'a*, 1958; *Boskiej Komedii* Dantego w tłumaczeniu E. Porębowicza, 1959; *Dramatów* Pirandella, 1960; antologii *Dawna nowela włoska*, 1969 i in. Tłumaczył też — używając pseudonimu Turkuć — Vasariego, Gramsciego, Trilusę (Carla Alberta Salustriego).

Był wreszcie Brahmer gorliwym popularyzatorem wiedzy o literaturze i kulturze krajów romańskich. W czasopismach niespecjalistycznych („Czas”, „Płomień”, „Tygodnik Powszechny”, „Stolica”, „Giornale di Sicilia”) ogłaszał artykuły i recenzje. Napisał szereg artykułów i haseł dla wydawnictw encyklopedycznych i słowników (przedwojenna encyklopedia *Świat i życie*, *Polski słownik biograficzny*, *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, *Enciclopedia dello spettacolo*, *Enciclopedia Dantesca*, *Mały słownik pisarzy włoskich* i in.).

Osobny rozdział w życiu Brahmera, ściśle związany z jego działalnością naukową, stanowiła praca dydaktyczna profesora, wykładowcy literatur romańskich i wychowawcy pokoleń studentów — swych następców na niwie badania i krzewienia w Polsce literatury oraz kultury krajów romańskich. Wiele czasu i sił poświęcał organizacji badań naukowych i nauczania uniwersyteckiego. Także w tym zakresie oddał nauce polskiej nieocenione usługi.

Bibliografia

- M. Brahmer, *Powinowactwa polsko-włoskie. Z dziejów wzajemnych stosunków kulturalnych*, Warszawa 1980.
- M. Brahmer, *Wspomnienie o tajnym nauczaniu w latach okupacji*, „Kwartalnik Neofilologiczny” XLI, 1994, z. 2, s. 224–226.
- Z. Czerny, *Filologia romańska w Uniwersytecie Jagiellońskim*, [w:] *Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Historia katedr*, red. W. Taszycki i A. Zaręba, Kraków 1964.
- K. Kasprzyk, *In memoriam. Mieczysław Brahmer (1899–1984)*, „Kwartalnik Neofilologiczny” XLI, 1994, z. 2, s. 119.
- K. Kasprzyk en collaboration avec A. Brahmer-Kasprzyńska, *Publications de Mieczysław Brahmer. Bibliographie pour les années 1967–1987*, „Kwartalnik Neofilologiczny” XLI, 1994, z. 2, s. 220–223.
- Z. Libera, *Mieczysław Brahmer (26 stycznia 1899–31 sierpnia 1984)*, „Pamiętnik Literacki” LXXVI, 1985, z. 2, s. 337–382; wznowienie w: *Uczni i nauczyciele*, Warszawa 1980.
- J. Parvi, *Sylwetki naukowe członków PAN: Mieczysław Brahmer*, „Nauka Polska” XV, 1967.
- Słownik współczesnych pisarzy polskich*, seria I, red. E. Korzeniewska, t. I, Warszawa 1963, s.v.
- T. Ulewicz, *Mieczysław Brahmer (1899–1984). In memoriam*, „Atti e Memorie dell'Accademia Patavina di Scienze ed Arti” XCVII (1984–1985), Parte I: Classe di Scienze Morali, Lettere ed Arti, Padova 1986, wersja polska: *In memoriam*, [w:] idem, *Konterfekty, sylwetki, cienie. Z dziejów filologii w Polsce*, Kraków 1997.
- T. Ulewicz, *Mieczysław Brahmer badacz polskiego petrarlizmu*, [w:] idem, *Konterfekty, sylwetki, cienie. Z dziejów filologii w Polsce*, Kraków 1997.
- S. Widlak, *Mieczysław Brahmer — humanista, uczoney*, „Ruch Literacki” XXVI, 1985, z. 5–6, s. 509–513.
- Współcześni polscy pisarze i badacze literatury*, t. I, Warszawa 1994, s.v.
- K. Żaboklicki, *Publications de Mieczysław Brahmer. Bibliographie pour les années 1922–1966*, [w:] *Mélanges de littérature comparée et de philologie offerts à Mieczysław Brahmer*, Warszawa 1967.

Stanisław Widlak